

supernaturali. Unde si dæmonibus per sanctos Angelos aliqua revelantur, etiam illa naturali actu cognoscunt, vel quia fortasse talia sunt, et taliter proponuntur, ut vel in se evidenter cognosci, vel saltem per evidentia signa illa credere cogantur: præsertim quia evidenter sciunt, sanctos Angelos mentiri non posse. Et in eodem sensu dixit D. Thomas, in 2, 2, damnatos esse capaces fidei informis. Loquitur enim de fide informi in dicto generali sensu. Et in hoc constituit differentiam inter fidem et spem, quia spem gratiæ, aut beatitudinis nullum habere possunt, neque infusam, neque acquisitam, quia non possunt aliquid hujusmodi apprehendere, ut bonum sibi possibile. Loquor autem de spe talium bonorum, nam spes alicujus pravi effectus esse potest in dæmone, et frustrari, juxta illud Job 40: *Ecce spes ejus frustrabitur eum*, quod in sensu allegorico ita exponitur a D. Thoma ibidem ad 4.

10. *Ad Alensem. — Ad Durandi motiva. — Consule pro tota objectione de fide dæmonum auctorem in tractatu de Fide.* — Opinio autem Alensis jam in superioribus reprobata est, nam impossibile est eundem habitum infusum in via fuisse clarum, et postea adveniente peccato eundem permanere, et esse veram fidem. Præterquam quod nulla est ratio asserendi, aliquem habitum infusum mansisse in dæmonibus, sive sub eadem, sive sub diversaratione. Denique motiva Durandi parvi momenti sunt. Ad primum enim negatur consequentia. Tum, quia licet in via non amittatur fides nisi per actum contrarium, in termino damnationis aufertur in pœnam ultimam, et illi statui proportionatam, tum etiam, quia in illo statu habent dæmones ex parte voluntatis dispositionem fidei contrariam, quia definitum propositum habent non credendi, nisi quatenus per evidentia signa coacti fuerint. Ad secundum, quod de omnibus damnatis a Durando proponitur, negatur consequentia, quia ut damnati crucientur de beatitudine amissa, non oportet, ut in eo statu per fidem infusam credant, se amisisse supernaturalem beatitudinem, vel sibi fuisse per merita possibilem, satis est enim, ut quacumque cognitione, vel coacta fide id apprehendere, et existimare cogantur. Et patet ad hominem, nam ipse fatetur, quod si dæmones in via non habuerunt fidem, nec nunc illam habent; ergo idem dicturus est de hominibus damnatis, qui fidem in via non habuerunt; ergo multi damnati non habent fidem, et nihilominus etiam illi de amissa supernaturali beatitudine vehementer tristantur;

ergo propter illam pœnam non est in aliquo damnato necessaria fides infusa, sed alia inferior cognitio sufficit. Atque eadem est responsio ad tertium, nam memoria peccatorum in via commissorum sine fide haberi potest in inferno, ubi damnati non ex fide, sed vel invita, vel experimento coacti malitiam præcedentium operum agnoscunt, et confitentur, *Ergo erravimus*, Sapient. 5. Quæ cognitio sufficientissima est, ut propria conscientia crucientur, ut in eodem loco Sapientiæ describitur.

11. *Assertio tertia dæmones carent rectitudine judicii practici in materia morali.* — Tertio dicendum est, dæmones in inferno privatos esse rectitudine judicii practici de rebus agendis, ita ut nunquam habeant verum judicium practicum in ordine ad affectum, et opus moraliter bonum. Hæc assertio communis est, pendet vero ex dicendis de obstinatione dæmonum, ubi ostendemus dæmonem nunquam habere affectum, vel opus moraliter bonum, ex quo principio sumitur a posteriori argumentum, nam veritas judicii practici sumitur ex ordine ad affectum, seu opus moraliter bonum; ergo si dæmones nunquam possunt habere appetitum rectum, etiam in eis nunquam est judicium practicum verum. Unde autem proveniat hic perpetuus defectus in judicio practico dæmonis, ex his, quæ de obstinatione dicemus, declarabitur. Nunc solum notare oportet, divum Thomam, in dicto art. 4, tacite constituere differentiam inter judicium practicum circa naturalia et supernaturalia, insinuans, ut dixi, non esse ita depravatum judicium practicum dæmonis in materia naturali, sicut in supernaturali. Sed differentia ad summum potest in hoc constitui, quod excæcatio dæmonis primo, et per se in supernaturalibus facta est. Nam Angeli mali primario a supernaturali fine aversi sunt, in qua aversione immobiliter adhæserunt, et pravum finem ultimum sibi constituerunt, ex quo fine non solum in supernaturali materia, sed etiam in naturali semper operantur.

12. *De aliis pœnis positivis intellectus postea.* — Atque hinc consequenter factum est, ut etiam in naturali materia ita sint excæcati, ut semper practice errent. Quia deviando a fine, non potest non errari practice in mediis. Unde quia finis supernaturalis talis est, ut tota moralis materia tam naturalis, quam supernaturalis ad illum ordinanda sit, ideo etiam aversio ab illo fine, vel conversio ad finem illi contrarium facit, ut dæmon in utraque materia tam naturali, quam supernaturali perpetuo erret

practice: et hoc perversa illius opera rationi naturali contraria manifeste ostendunt, ut in libro etiam tertio adnotavimus. Adverto autem hoc intelligendum esse de rectitudine, seu veritate practica morali, nam extendendo judicium practicum ad judicium artis, vel prudentiæ politice, seu mundanæ, dæmon non semper practice errat in hujusmodi materiis, imo vix errat, quia rectitudo practica in hujusmodi judiciis non pendet ex intentione honesta, sed ex intentione efficaci finis, seu operis intenti, etiamsi pravum sit, et ex perfectione scientiæ, aut experienciæ, per quam media, operi intento in suo ordine proportionata, id est, utilia ad artificium conficiendum, vel ad talem intentionem pravam exequendam evidenter cognoscantur. Utrumque autem horum possunt dæmones perfecte præstare, si permittantur, ut ex dictis de eorum cognitione, et potentia notum est. Denique præter has pœnas privativas, aliquæ positivæ in intellectu damnati spiritus considerari possunt, quæ in aliquibus actibus intellectus, ac memoriæ positæ sunt. Quia vero illi actus cum afflictionibus voluntatis connexi sunt, cum illis simul explicabuntur.

CAPUT VII.

UTRUM VOLUNTAS DÆMONIS PER DAMNATIONEM MANSERIT OBSTINATA IN MALO, QUOD IN VIA COMMISIT, ITA UT IN PERPETUUM RETROCEDERE NON POSSIT.

1. *Obstinatio in dæmonibus duplex. — Error admittentium aliquando pœnitentiam in dæmon.* — Post mentis excæcationem sequitur obstinatio voluntatis in malo, quæ duplex cogitari potest. Una est, circa malum semel commissum, ita adhærendo, et complacendo in illo, ut illum affectum dæmon mutare non possit. Alia est, circa malum futurum, seu in ipso met statu damnationis committendum, et sic proprie dicitur illa voluntas obstinata in malo, quæ non potest nisi male operari. De hoc posteriori modo dicemus in capite sequenti: nunc tantum de priori agimus. In quo ante omnia supponenda est catholica doctrina, quæ docet, dæmones ita esse obstinatos in peccato commisso, propter quod damnati sunt, ut illius remissionem in æternum non sint consecuturi, nec illam possint obtinere. Contra quam veritatem fuit antiquus error dicentium, malorum Angelorum damnationem non fore perpetuam, sed aliquando post longa tempora ac-

turos esse pœnitentiam, per quam et veniam peccati obtineant, et in cælum redeant, quia illos etiam Christus sua morte redemit. Hunc errorem tribuit Origeni Epiphanius, in Epist., ad Joannem Hierosol., circa medium, et Augustinus, lib. de Hæres., in 43, ubi ait, in hoc nec falso Origenem reprehendi, nec ab ejus defensoribus excusari posse. Idem fere habet, lib. 21, de Civitat., cap. 17.

2. Hieronymus etiam in Epist. 95 ad Avitum, inter errores Origenis hunc refert, et idem repetit in Epist. 65 ad Pammachium et Oceanum, ubi vehementer invehitur contra Origenem, nec ullam pro eo excusationem admittit, eundem errorem impugnat, Jonæ 3, et in Apologia contra Ruffinum, lib. 4, circa finem. Et libr. 2, non longe a principio, eundem errorem tanquam Origenis damnat, et seipsum defendit a calumnia Ruffini, qui eundem ipsi Hieronymo tribuebat propter ea, quæ super Epistol. ad Ephes., referendo potius, quam asserendo, vel approbando scripsit, ut ipse declarat. Quæ declaratio ad alia similia loca, ut capit. 1 et 2 Isaiaë, et Dialogo 1, contra Pelagianos, applicanda est. Quamvis in aliis locis, ubi Hieronymus indicat, pœnas inferni esse temporales, de pœnis Purgatorii loquatur, ut exponit Sixtus, libr. 6, Biblioth., annotat. 290. Denique idem error contra Origenem in quinta Synodo damnatus est, ut refert Nicephorus, lib. 17, cap. 27, et refertur in 2 tom. Conciliorum, in præfat. ad eandem Synodum. Et eodem modo damnatur in sexta Synodo, act. 11, in Epistol. Saphonii, qui damnationem quintæ Synodi ibid. refert. Non desunt tamen, qui Origenem ab hoc errore excusent, dicentes, vel ab hæreticis fuisse libris ejus insertum, vel si aliquando illum habuit, in eo non permansisse, ut videri potest in Soto in 4, dist. 50, art. 1, Sixto Senensi, lib. 5, Biblioth., annot. 126, et Merlino, in Apologia 1, pro Origene, et Pico Mirandula in Apologia, quæst. 7, qui varia congerunt loca ex libris Origenis, in quibus sententiam catholicam docere videtur. Sed nobis necessarium non est in hoc immorari. Videatur Sanderus, lib. 7, de Visibili monarchia, hæresi 46, et Castro, verbo Beatitudo, hæresi 3.

3. *Assertio certa dæmones esse in peccato suo obstinatos.* — Veritas ergo catholica est, malos Angelos ad pœnas perpetuas damnatos esse, ac proinde nunquam esse acturos veram suorum peccatorum pœnitentiam, per quam veniam consequi possint, atque in hoc sensu esse in peccato suo obstinatos. Hæc veritas ha-

betur expresse in Scriptura, Matth. 25: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et Angelis ejus.* Et infra: *Ibunt hi in supplicium æternum.* Et Marc. 9, Christus ait, *ubi vermis non moritur, et ignis non exinguitur.* Et ideo, Ecclesiast. 11, dicitur: *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.* Quam sententiam Hieronymus, Olympiodorus, et alii de perpetuitate poenarum inferni interpretantur. Denique Apocalyps. 20, de diabolo dicitur: *Missus est in stagnum ignis, et fulguris, ubi et bestia, et Pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum,* et idem fere habetur in cap. 14. Secundo, definita est hæc veritas in dicta quinta Synodo, et in sexta, act. 16, ubi Epist. Sophronii approbatur, et in Concilio Lateranensi sub Innocentio III, quod habetur in cap. *Firmiter*, de Summ. Trinit., etc., de reprobis definitur, quod *cum diabolo poenam perpetuam recipient.* Tertio passim traditur hæc veritas a Patribus, sed in re adeo manifesta secundum fidem supra allegati sufficiunt, et inferius tractando de poena ignis plures afferemus.

4. *Probatur ratione.* — Vide in tractatu de Peccatis d. 7, quæst. 3. — Ratio autem hujus veritatis est, quia ex lege DEI æterna poena pro singulis peccatis mortalibus definita est, ut ex citatis locis constat. Et ipsum peccatum grave contra Deum, et avertens ab illo, ex se talem poenam meretur, et ideo mortale dicitur, ut in tractatu de Peccatis latius disputandum et probandum est. Peccatum autem Angeli gravissimum fuit, et maxime a Deo, ut a fine ultimo avertens, ut in superiori libro probatum est; ergo illi debetur poena æterna. Quia vero perpetua duratio hujus poenæ pendet in executione (ut sic dicam) ex perpetua duratione culpæ habitualis, seu maculæ (quia si culpa remittatur, eo ipso reatus poenæ æternæ tollitur), ideo ex illo principio fidei, quod poena dæmonum in æternum durabit, evidenter, et cum eadem certitudine concluditur, peccatum dæmonum quoad culpam et maculam in æternum esse duraturum.

5. Ex quo ulterius cum eadem certitudine colligitur, dæmones nunquam acturos esse poenitentiam veram sui peccati in æternum. Probatur, quia, ut supra dictum est, si eos sui peccati vere poenitisset, vel aliquando poeniteret, illius remissionem obtinerent; nam regula certa divinæ misericordiæ est, ut vere poenitentibus veniam non neget: ergo si dæmones nunquam sunt remissionem peccati consecuturi,

nec etiam sunt veram poenitentiam acturi. Et hinc tandem inferitur non habere dæmones potestatem ad hujusmodi poenitentiam agendam; nam si haberent potestatem, haberent etiam libertatem, et consequenter non essent extra statum salutis, quia possent salvari. Unde etiam contingere posset, ut aliquis eorum aliquando poenitentiam ageret, et salvaretur: hoc autem est simpliciter impossibile, secundum catholicam fidem; ergo absolute non possunt veram poenitentiam agere peccati commissi. Hæc autem impotentia est obstinatio in peccato, de qua nunc tractamus: ergo eadem certitudine tenendum est dæmones esse hoc modo in peccato in via commisso obstinatos.

Quenam sit causa prædictæ obstinationis.

6. *Arguitur quod non sit voluntas ipsa dæmonum.* — *Arguitur deinde, quod non sit voluntas Dei.* — Difficultas vero est, quæ sit causa hujus obstinationis, nam vel est voluntas Dei, vel voluntas ipsiusmet dæmonis (alia enim causa, præsertim ex necessitate inducens talem obstinationem cogitari non potest). Neutra autem ex illis voluntatibus videtur esse posse sufficiens causa talis obstinationis. Non quidem voluntas dæmonis, quia illa de se libera est ad detestandum peccatum commissum. Quod si fortasse non potest illud detestari, sicut oportet ad remissionem peccati obtinendam, jam illi hoc non imputabitur, et consequenter nec effectus obstinationis inde secutus imputabitur illi; ergo ejus voluntas non est causa talis obstinationis. Confirmatur, ac declaratur, quia voluntas dæmonis vel est causa suæ obstinationis non agendo quod potest, et debet, vel aliquid agendo impossibile cum poenitentia peccati. Primum non sufficit ad impotentiam poenitendi, cum rationali agenti liberum sit agere quod potest, et consequenter illa non potest esse sufficiens causa obstinationis. Nec etiam secundum dici potest, quia oporteret talem actum excludentem poenitentiam, vel potius inducentem impotentiam poenitendi, esse simpliciter immutabilem, ac necessarium, quoad exercitium in voluntate dæmonis: nullus autem talis actus potest cum fundamento dæmoni attribui; ergo nullo modo voluntas dæmonis potest esse causa obstinationis suæ. Nec etiam voluntas Dei. Quia Deus non potest esse auctor mali culpæ; ergo nec obstinationis in illo. Probatur consequentia, quia sicut ejusdem virtutis est conservare aliquam rem, et facere illam, ita ejusdem deformitatis est con-

servare culpam, et facere illam: sed causare obstinationem, idem est, quod conservare culpam; ergo ita repugnat DEO esse causam obstinationis, sicut esse auctorem culpæ.

7. Ad resolutionem hujus puncti distinguenda sunt duo, quæ in hac obstinatione inveniuntur. Unum est, perpetua duratio culpæ, seu maculæ ex peccato relictæ, quam nunc claritatis gratia supponimus, esse privationem gratiæ ut voluntariam ex habitu ad præcedens actuale peccatum. Aliud est, carentia poenitentiae, seu dispositionis necessariae ad gratiam expellentem talem culpam: vel potius impotentia ad hujusmodi dispositionem habendam. Hæc enim est propria, et immediata causa, ex qua necessario sequitur impotentia actualis, et consequenter permanentia in statu culpæ. Utrumque autem horum, scilicet, permanentia in culpa, et impotentia poenitendi, potest nomine obstinationis significari, seu utrumque completa obstinatio includit, ut in simili docuit D. Thomas, 1, 2, q. 79, a. 3, et alii auctores tractantes de obduratione peccati, quæ in aliquibus peccatoribus solet, etiam in statu viæ inveniri, quæ minor quidem est, quam obstinatio damnatorum: suo tamen modo etiam includit denegationem divinæ gratiæ, et auxilii efficacis, vel abundantis, et culpam, ac perseverantiam in illa supponit. Deinde duplex causa obdurationis cogitari potest, una quasi positive conservans culpam, in qua dæmon permanet, vel positive impediens illum, ne poenitere possit. Alia est causa tantum privativa, seu negativa, qualis est causa non destruens, vel non remittens culpam, vel non tollens impedimentum, seu impotentiam poenitendi, aut se disponendi ad remissionem culpæ. Denique potest sermo esse de physica, vel morali causa talis effectus.

8. *Prima assertio: in hoc puncto permanentia habitualis maculæ caret positiva causa physica vel morali.* — Primo ergo, quoad priorem partem obstinationis, quæ est permanentia in habituali culpa, dicendum est, non habere causam positive conservantem ipsam (vel physice, aut moraliter) nec indigere illa, imo nec proprie esse capace illius. Probatur, quia ipsa culpa, quæ habitualiter manet, non est aliquid positivum, sed est quædam privatio cum habitu ad actum moraliter malum præteritum: sed privatio non conservatur per positivam actionem; ergo ad obstinationem quoad hanc partem non est necessaria positiva causa. Consequentia est clara, et major supponitur. Minor autem quoad causam physicam

per se evidens est, quia repugnat privationem puram, id est, quæ non sequitur ad introductionem positivæ formæ, fieri per actionem positivam, ut in philosophia manifestum est; ergo eodem modo repugnat talem privationem conservari per positivum influxum physicum alicujus causæ. Hæc autem privatio, de qua agimus, non provenit ex positiva forma permanente impossibili gratiæ, sed est pura carentia; ergo non indiget positiva causa conservante rationem talis privationis. Nec etiam illa indiget ratione habitudinis ad præteritum actuale peccatum, tum quia illa non est aliquid physicum, et reale, sed rationis, seu morale; tum etiam quia durante privatione necessario resultat, seu durat, quia præteritum actum respicit. Et eadem ratione facile probatur minor, quoad moralem causam positivam, scilicet necessariam non esse ad durationem, seu perpetuam conservationem obstinationis quoad statum culpæ. Quia hujusmodi status, seu habitualis culpa non pendet ex nova culpa actuali, nec ex novo demerito, nec ex positiva dispositione morali, nec denique ex aliquo alio morali influxu, qui per positivam actionem cogitari possit. Quoad hanc ergo partem cessat difficultas tacta, quia nec ex parte Dei, nec ex parte Angeli damnati est necessaria positiva causa talis obstinationis, ut declaratum est.

9. *Assertio secunda: impotentia poenitendi in posterum nullam habet causam positivam formalem vel efficientem.* — Deinde addendum est, obstinationis quoad carentiam poenitentiae, vel impotentiam ejus, non esse necessariam causam positivam formalem, vel efficientem, a qua talis impotentia proveniat. Probatur primo eadem ratione generali. Quia obstinatio, etiam quoad hanc partem est mera privatio, sed ad privationem non est necessarius positivus, influxus formalis, aut efficiens; ergo nec positiva causa est necessaria. Major declaratur et probatur: quia duobus modis potest aliquis esse impoentens, uno modo tantum privative, scilicet, quia caret actu poenitendi, sine actu contrario ipsi poenitentiae, secundo positive et mediante actu contrario, qualis erit, vel positiva voluntas non poenitendi, vel complacentia positiva in peccato commissio, vel actuale odium Dei, vel aliud simile actuale peccatum, quod veram poenitentiam secum non compatitur. Unde etiam impotentia poenitendi duplex cogitari potest, una pure privativa, ad quam sufficit carentia virium, seu virtutis necessariae ad poenitendum: nam qui non habet vires sufficientes, impotens est. Alia cogi-